

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

“Η μετανάστευση και η συνεργασία
μεταξύ των Κρατών στη Μεσόγειο”

Αθήνα, 7 Ιουλίου 2004

Διαδικασία

Το Νοέμβριο του 2003, στην ετήσια σύνοδο των Προέδρων των Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών που μετέχουν στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία (στο τέλος της Γνώμης επισυνάπτεται ως Παράρτημα σύντομο ενημερωτικό σημείωμα για την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία) αποφασίσθηκε, μεταξύ άλλων, η σύνταξη έκθεσης με θέμα «**Η μετανάστευση και η συνεργασία μεταξύ των Κρατών στη Μεσόγειο**». Η σύνταξη της έκθεσης ανατέθηκε σε Επιτροπή Εργασίας που αποτελείται από την Ο.Κ.Ε. Ισπανίας (προεδρεύουσα) και τις Ο.Κ.Ε. Αλγερίας, Γαλλίας, Ιταλίας, Μαρόκου και Τυνησίας. Το πόρισμα της Επιτροπής αυτής θα συζητηθεί στην επόμενη συνάντηση των Προέδρων που θα γίνει στη Μαδρίτη το Νοέμβριο του 2004.

Η Γνώμη που ακολουθεί αποτελεί την ελληνική συμβολή στην προετοιμασία της σχετικής έκθεσης. Προς το σκοπό της σύνταξης αυτού του κειμένου, η Εκτελεστική Επιτροπή της Ο.Κ.Ε. συνέστησε Επιτροπή Εργασίας αποτελούμενη από τον κ. **Χαράλαμπο Κεφάλα** ως Πρόεδρο, τις κες

Αναστασία Κουτσιβίτου και **Ζωή Λαναρά** και τους κ.κ. **Στέφανο Λαιμό**, **Ν. Λιόλιο** και **Ι. Σωτηρίου**. Στην Επιτροπή Εργασίας συμμετείχαν ως Εμπειρογνώμονες οι κ.κ. **Πέτρος Λινάρδος-Ρυλμόν**, επιστημονικός συνεργάτης του Ι.Ν.Ε.-Γ.Σ.Ε.Ε., **Φώτης Σκουλαρίκης**, επιστημονικός συνεργάτης της ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. και **Χαράλαμπος Τσαρδανίδης**, Διευθυντής του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων. Τον επιστημονικό συντονισμό της Επιτροπής είχε ο Επιστημονικός Συνεργάτης της Ο.Κ.Ε. **Δρ. Αθανάσιος Παπαϊωάννου**.

Η Επιτροπή Εργασίας ολοκλήρωσε τις εργασίες της σε τρεις (3) συνεδριάσεις, ενώ η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στις συνεδριάσεις της στις 2 και 7 Ιουνίου 2004.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε. στην οποία εισηγητές ήταν οι κ.κ. **Χ.Κεφάλας** και **Ζ. Λαναρά**, αφού ολοκλήρωσε τη συζήτηση για το θέμα στη συνεδρίασή της στις **7 Ιουλίου 2004**, διατύπωσε την υπ' αριθ. **110** Γνώμη της.

Α. Πρόσφατες τάσεις και χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού φαινομένου στην Ελλάδα σε σχέση με τις τρίτες μεσογειακές χώρες

Η Ελλάδα, όπως και οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες του Νότου, αποτελεί χώρα που μέσα σε μια δεκαετία μεταβλήθηκε από παραδοσιακή χώρα εκροής μεταναστών σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Ο ακριβής αριθμός των μεταναστών που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 μέχρι και σήμερα δεν είναι δυνατόν να υπολογισθεί με ακρίβεια, καθώς το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει έκταση που ξεφεύγει από τα καταγεγραμμένα μεγέθη του.

Ο πιο μεγάλος αριθμός που έχει επίσημα καταγραφεί μέχρι σήμερα προέκυψε από την απογραφή του 2001 και είναι 762.191 μετανάστες.¹ Εάν από αυτό τον αριθμό αφαιρέσουμε τους 46.869 μετανάστες που προέρχονται από τις άλλες δεκατέσσερις κοινοτικές χώρες που ήταν μέλη της Ε.Ε. το 2001 και για τους οποίους βεβαίως υπάρχει πλήρης ελευθερία έλευσης, εγκατάστασης και εργασίας στην Ελλάδα, ο αριθμός των μεταναστών που προέρχονται από τρίτες χώρες και των οποίων το καθεστώς διαμονής διέπεται από κάποιας μορφής περιοριστική νομοθεσία ανέρχεται σε

715.322 άτομα. Δεδομένου ότι κατά την τελευταία απογραφή, ο συνολικός πληθυσμός της χώρας ανήλθε σε 10.964.020 άτομα, το ποσοστό των απογραφέντων μεταναστών ανέρχεται σε 6,5%, που είναι ένα από τα υψηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σε ό,τι αφορά τους μετανάστες που προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες, θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι αριθμοί είναι μικροί. Ο μεγάλος όγκος της μετανάστευσης στην Ελλάδα προέρχεται από την Αλβανία (57,47% επί των απογραφέντων μεταναστών), χώρα που βεβαίως βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα αλλά από πλευράς κοινοτικών πολιτικών δεν ανήκει στην Ευρωμεσογειακή Διαδικασία αλλά στις πολιτικές που αφορούν τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και γι' αυτό δεν θα αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας έκθεσης η μετανάστευση που προέρχεται από την εν λόγω χώρα. Πέραν της Αλβανίας, σημαντικοί αριθμοί μεταναστών προέρχονται από τις χώρες της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία 4,60 %, Ρουμανία 2,88%, Ουκρανία 1,78%, Ρωσία 2,30% κ.λπ.).

1. Αν και είναι βέβαιο ότι ο αριθμός των μεταναστών που πραγματικά διαμένουν στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερος, οι σκέψεις και οι εκτιμήσεις που θα διατυπωθούν στο κείμενο αυτό θα στηρίζονται στα στοιχεία της απογραφής του 2001. Αν και από τότε μέχρι σήμερα, διάφορες εξελίξεις έχουν μεταβάλει τον αριθμό αυτό, τα στοιχεία της απογραφής εξακολουθούν να είναι τα πιο έγκυρα που υπάρχουν διαθέσιμα σήμερα σχετικά με τους νόμιμους και παράνομους μετανάστες. Εξ άλλου, ο αριθμός των απογραφέντων το 2001 μεταναστών είναι αρκετά μεγάλος ώστε να είναι δυνατόν να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα ως προς τα επί μέρους χαρακτηριστικά της μετανάστευσης και των μεταναστών στην Ελλάδα.

Από τις τρίτες χώρες που μετέχουν στην Ευρω-μεσογειακή Συνεργασία,² καταγράφηκαν στην τελευταία απογραφή μόλις 24.641 μετανάστες, δηλαδή ποσοστό 3,23% επί του συνολικού αριθμού των μεταναστών. Το μικρό όμως αυτό ποσοστό κάθε άλλο παρά μειώνει τη σημασία που έχει για την Ελλάδα η συνεργασία με τις τρίτες μεσογειακές χώρες για το θέμα της μετανάστευσης κι αυτό γιατί οι χώρες αυτές αποτελούν χώρες διέλευσης για σημαντικό αριθμό μεταναστών που έρχονται από μη μεσογειακές χώρες και καταλήγουν στην Ελλάδα. Έτσι για παράδειγμα, στην Ελλάδα υπάρχει σημαντικός αριθμός μεταναστών από το Πακιστάν (9.238), το Ιράκ (2.662), τη Νιγηρία (1.183), το Ιράν (477), που έρχονται στην Ελλάδα μέσω τρίτων μεσογειακών χωρών και κατά συνέπεια η συνεργασία με τις χώρες διέλευσης αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη ρύθμιση των ρυθμών εισροής μεταναστών στη χώρα μας.

Χαρακτηριστικά των μεταναστών

Στο υπο-κεφάλαιο αυτό θα δοθούν ορισμένα χαρακτηριστικά των μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα, όπως αυτά προκύπτουν από την απογραφή του 2001. Η γνώση αυτών των χαρακτηριστικών είναι αναγκαία για τη χάραξη οποιασδήποτε πολιτικής ενσωμάτωσης των μεταναστών αλλά και της αξιολόγησης των δυνατοτήτων που διανοίγονται και των προβλημάτων που δημιουργούνται από την παρουσία των μεταναστών στη χώρα μας.

α. *Ηλικία:* Στον Πίνακα I καταγράφεται η ηλικιακή σύνθεση των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως προκύπτει, η ηλικιακή διάρθρωση των μεταναστών είναι σχεδόν η αντίθετη από αυτή του γενικού πληθυσμού της χώρας. Έτσι, ενώ το ποσοστό του γενικού πληθυσμού που είναι 65 ετών και άνω ανέρχεται σε 17,08%, στους μετανάστες το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε μόλις 3,50%. Στις ηλικίες 1-14 ετών, το ποσοστό των μεταναστών είναι 16,67% ενώ του γενικού πληθυσμού σε 15,20% και με έντονα καθοδική τάση (το 1971 ανερχόταν 25,36%, το 1981 είχε μειωθεί σε 23,69% και το 1999 ήταν ήδη μόλις 19,25%). Αν και για τους μετανάστες δεν είναι δυνατόν να υπάρξει διαχρονική εκτίμηση ως προς την ηλικιακή σύνθεση, καθώς ως σημείο αναφοράς υπάρχει μόνο η απογραφή του 2001, βάσιμα εκτιμάται ότι η τάση σε ό,τι αφορά τα άτομα 0-14 ετών θα είναι ανοδική.

β. *Φύλο:* Σημαντικές διαφορές με το γενικό πληθυσμό, που είναι εύκολα εξηγήσιμες, παρατηρούνται και στο φύλο των μεταναστών (βλ. επίσης Πίνακα I). Συγκεκριμένα ενώ στους μετανάστες οι γυναίκες ανέρχονται στο 45,47% του συνόλου, στο γενικό πληθυσμό η αναλογία είναι παραδοσιακά υπέρ των γυναικών και ανέρχεται στο 50,45%. Η στατιστική αυτή παρατήρηση βρίσκει την εξήγησή της στους οικονομικούς λόγους για τους οποίους έρχονται στη χώρα μας οι μετανάστες και στον παραδοσιακό ρόλο που διαδραμα-

2. Αίγυπτος, Αλγερία, Λίβανος, Ιορδανία, Ισραήλ/Παλαιστινιακή Αρχή, Λιβύη (ως παρατηρητής), Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία. Στους αριθμούς που θα αναφερθούν στη συνέχεια του κειμένου σε σχέση με τους μετανάστες από τρίτες μεσογειακές χώρες, δεν περιλαμβάνονται οι μετανάστες από την Κύπρο και τη Μάλτα καθώς από 1.5.2004 οι χώρες αυτές έγιναν μέλη της Ε.Ε.

τίζουν οι γυναίκες στις χώρες αποστολής και που δημιουργεί λιγότερα κίνητρα για τη μετανάστευσή τους από ό,τι για τους άντρες. Πάντως, μπορεί κανείς να εικάσει ότι με την πάροδο του χρόνου, και με την αύξηση του φαινομένου της οικογενειακής μετανάστευσης, το ποσοστό των γυναικών μεταναστών θα παρουσιάσει ανοδική τάση στο μέλλον.³

γ. *Οικογενειακή Κατάσταση*: Από τον Πίνακα II προκύπτει η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών συνολικά. Ποσοστό 44,32% είναι άγαμοι ενώ το ποσοστό αυτών που δηλώνουν έγγαμοι ανέρχεται σε 48,19% (οι υπόλοιποι δηλώνουν διαζευγμένοι / εν διαστάσει ή τελούντες σε χηρεία). Αν και δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία ειδικότερα για την οικογενειακή κατάσταση όσων μεταναστών προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες, μπορεί κανείς βάσιμα να υποθέσει ότι τα σχετικά ποσοστά σε αυτό το θέμα δεν διαφοροποιούνται από αυτά του συνόλου των μεταναστών.

δ. *Λόγος έλευσης στην Ελλάδα*: Τα αποτελέσματα της απογραφής είναι αναμενόμενα στον τομέα αυτό (Πίνακας III). Βασικότερος λόγος μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι η αναζήτηση εργασίας με 47,14% (54,21%)⁴, ενώ το ποσοστό που

αναφέρει την οικογενειακή επανένωση ως λόγο μετανάστευσης ανέρχεται στο 9,00% (13,11%). Το ποσοστό μεταναστών από τρίτες μεσογειακές χώρες που δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης την αναζήτηση ασύλου ανέρχεται σε 11,40%, που είναι εντυπωσιακά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών (1,62%).⁵ Σημαντικό ποσοστό επίσης μεταναστών δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης τον επαναπατρισμό/ παλιννόστηση (12,7%). Πρόκειται κυρίως για ελληνικής καταγωγής άτομα που είχαν (τα ίδια ή οι πρόγονοί τους) μεταναστεύσει στο εξωτερικό κατά το παρελθόν και τώρα επιστρέφουν στην Ελλάδα, εξέλιξη που εντάσσεται και αυτή στο ευρύτερο φαινόμενο μετατροπής της χώρας μας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

ε. *Εκπαίδευση*: Τα στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών παρατίθενται στον Πίνακα IV με κάποια όμως επιφύλαξη, καθώς υπάρχει δυσκολία αντιστοίχισης μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης από κάθε χώρα, ιδιαίτερα μάλιστα όταν παρεμβάλλεται και η δυσκολία μετάφρασης του κάθε επί μέρους όρου στη γλώσσα που ομιλεί ο μετανάστης.

3. Στο ποσοστό αυτό έχουν αθροισθεί οι μετανάστες που έχουν αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα και αυτοί των οποίων η σχετική αίτηση εκκρεμεί.

4. Τα ποσοστά που εμφανίζονται στο κεφάλαιο έχουν ως σημείο αναφοράς τους μετανάστες από τις τρίτες μεσογειακές χώρες ενώ για λόγους πληρότητας αναφέρονται σε παρένθεση και τα αντίστοιχα ποσοστά στο σύνολο των μεταναστών ανεξαρτήτως χώρας προέλευσης.

5. Η εξήγηση έγκειται ότι στην κατηγορία αυτή ανήκει σημαντικός αριθμός Κούρδων που προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες. Αντίθετα, το ποσοστό όσων ανήκουν στην κατηγορία της αναζήτησης ασύλου/πρόσφυγες και προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη (βασική πηγή προέλευσης της μετανάστευσης σε ό,τι αφορά την Ελλάδα) είναι σχεδόν μηδενικό.

Από τα όσα πάντως δήλωσαν κατά την τελευταία απογραφή, προκύπτει ότι ποσοστό 9,37% (9,21%) είναι αναλφάβητοι, 42,66% (46,07%) είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (εννέα ή δώδεκα ετών) ενώ ποσοστό 18,00% είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίων. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι το ποσοστό των μεταναστών που έχουν πτυχίο και προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες είναι σημαντικά ανώτερο από το αντίστοιχο ποσοστό επί του συνόλου των μεταναστών (11,97%).

στ. Απασχόληση: Στον Πίνακα V παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν στην απασχόληση των αλλοδαπών.

Από το συνολικό αριθμό των μεταναστών, δήλωσε ότι εργάζεται ποσοστό 51,78% (51,38%) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το γενικό πληθυσμό ανέρχεται σε 39,7%. Η διαφορά βεβαίως αυτή οφείλεται κυρίως στη δυσαναλογία μεταξύ του ποσοστού των αλλοδαπών που είναι μεγαλύτεροι των 65 ετών σε σχέση με το ποσοστό του γε-

νικού πληθυσμού και για την οποία ήδη κάναμε λόγο ανωτέρω.

Η κατά κλάδο απασχόληση παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: Το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών απασχολείται στις κατασκευές 26,3% (24,51%) επί των απασχολούμενων μεταναστών ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στο γενικό πληθυσμό είναι 7,26%. Δεύτερη αναδεικνύεται η απασχόληση στο εμπόριο/τουρισμό όπου απασχολείται ποσοστό 22,66 (15,70%) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του συνόλου των απασχολούμενων της χώρας που απασχολείται στον κλάδο αυτό ανέρχεται σε 23,69%.

Στη γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία απασχολείται το 6,37% των μεσογειακών μεταναστών (17,5%) με αντίστοιχο ποσοστό στο γενικό πληθυσμό το 16%. Τέλος, σημαντικό ποσοστό 13,53% (20,53%) δηλώνει ότι απασχολείται στις λοιπές υπηρεσίες (δηλαδή υπηρεσίες εκτός τουρισμού, μεταφορών, επικοινωνίες) και σε αυτό το ποσοστό κατέχει προεξάρχουσα θέση η οικιακή οικονομία.⁶

6. Το ποσοστό του γενικότερου εργατικού δυναμικού που απασχολείται στις λοιπές υπηρεσίες δεν είναι συγκρίσιμο με αυτό των μεταναστών γιατί στους αλλοδαπούς κυριαρχεί η απασχόληση στην οικιακή οικονομία ενώ στο συνολικό εργατικό δυναμικό ο παράγοντας αυτός έχει μειωμένη συμμετοχή.

Β. Κύρια χαρακτηριστικά της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, υπάρχουν δύο διαδικασίες για την είσοδο στη χώρα και την απασχόληση αλλοδαπών. Η πρώτη είναι η διαδικασία που προβλέπεται από τον πρόσφατο νόμο 2910/2001 και η δεύτερη είναι αυτή που καθιερώνεται από επί μέρους διμερείς διαδικασίες για την προσωρινή απασχόληση.

Ο Ν. 2910/2001 προβλέπει τον καθορισμό από τις ελληνικές υπηρεσίες απασχόλησης –και ειδικότερα από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού– των αναγκών της αγοράς εργασίας και την αντίστοιχη ρύθμιση της εισροής αλλοδαπών εργαζομένων, μέσω της γνωστοποίησης αυτών των αναγκών στις ελληνικές προξενικές αρχές που βρίσκονται στις χώρες αποστολής αλλοδαπών. Στις χώρες αποστολής έχουν τη δυνατότητα οι υποψήφιοι μετανάστες να αναζητήσουν ευκαιρίες απασχόλησης σε συγκεκριμένες ειδικότητες στην Ελλάδα. Το σύστημα αυτό δεν έχει υλοποιηθεί παρά το ότι παρήλθαν τρία χρόνια από την ψήφιση του νόμου και αυτό θα πρέπει να αποδοθεί αφ' ενός στο περίπλοκο της διαδικασίας και αφ' ετέρου στις αδυναμίες του Ο.Α.Ε.Δ. και των άλλων υπηρεσιών στις οποίες έχει ανατεθεί η υλοποίηση του συστήματος. Πρόκειται έτσι κι αλλιώς για ένα σύστημα που είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί, διότι σε οποιαδήποτε χώρα είναι δύσκολο να επιτυγχάνεται ένας εκ των προτέρων καθορισμός των αναγκών της αγοράς εργασίας. Είναι αναγκαίο να υπάρχει σε κάθε χώρα ένας τρόπος ρύθμισης της εισροής μεταναστών, αλλά πρέπει να είναι ευέλικτος και να μπορεί να ανταποκριθεί

στις πραγματικές ανάγκες στην αγορά εργασίας, οι οποίες δεν καταγράφονται πάντα, ούτε πόσο μάλλον προβλέπονται.

Αντίθετα, πιο ευέλικτες δείχνουν οι διαδικασίες που προβλέπονται σε διμερείς συμφωνίες με τρίτες χώρες που αφορούν στην εποχιακή απασχόληση. Από τις τρίτες μεσογειακές χώρες, η Ελλάδα έχει συνάψει διμερή σύμβαση με αυτό το αντικείμενο μόνο με την Αίγυπτο, χώρα με την οποία παραδοσιακά υπάρχει αξιόλογη μετακίνηση προσώπων. Η ύπαρξη διμερών συμφωνιών για την κάλυψη αναγκών εποχικής απασχόλησης παρουσιάζει σημαντικά πλεονεκτήματα, καθώς ρυθμίζεται εύκολα, καλύπτει αποτελεσματικά συγκεκριμένες ανάγκες και ακολουθεί την νόμιμη οδό σε ό,τι αφορά την είσοδο εργατικού δυναμικού, αλλά και τις συνθήκες εργασίας. Στην Ελλάδα, όπως και στις υπόλοιπες μεσογειακές χώρες, η εποχική απασχόληση παραμένει ένας σταθερός τομέας της αγοράς εργασίας και ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα.

Στην πράξη πάντως, η χώρα μας έχει εφαρμόσει την πολιτική της εκ των υστέρων νομιμοποίησης των παράτυπα εισελθόντων μεταναστών. Αυτό άλλωστε αποτελεί και μία έμμεση αναγνώριση του ότι σε μία χώρα με τη γεωγραφική διαμόρφωση της Ελλάδος (εκτεταμένα θαλάσσια σύνορα και χιλιάδες μικρά και μεγάλα νησιά) δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μία πλήρως αποτελεσματική πολιτική αποτροπής της παράτυπης μετανάστευσης. Η αδυναμία αυτή ελέγχου της εισροής μεταναστών πριν οι τελευταίοι έρθουν στην Ελλάδα, έχει οδηγήσει

την ελληνική μεταναστευτική πολιτική σε ένα σχεδόν αποκλειστικό προσανατολισμό προς όσους είναι ήδη εγκατεστημένοι στην Ελλάδα. Μέσα σε μια δεκαετία έχουν γίνει τρεις νομοθετικές παρεμβάσεις (δύο προεδρικά διατάγματα το 1997 και ο νόμος του 2001) η φιλοσοφία των οποίων ήταν να καταγραφούν οι παράτυποι μετανάστες με κίνητρο τη νομιμοποίηση. Ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών πράγματι αξιοποίησε την ευκαιρία αυτή, αλλά εκτιμάται ότι δεν ξεπερνάει κατά πολύ το ήμισυ των πράγματι ευρισκόμενων στην Ελλάδα μεταναστών.

Η νομιμοποίηση του μετανάστη συνεπάγεται και την απόκτηση μιας σειράς δικαιωμάτων και κυρίως την εξίσωση των εργασιακών και ασφαλιστικών (σύνταξη και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη) δικαιωμάτων του στην αγορά εργασίας καθώς και επέκταση της δωρεάν παιδείας στα παιδιά των μεταναστών. Ουσιαστικά, ένας νόμιμος μετανάστης απολαμβάνει των αστικών και εργασιακών δικαιωμάτων του κοινοτικού μόνιμου κατοίκου της χώρας με βασική εξαίρεση τα πολιτικά δικαιώματα και όσα συνδέονται με την απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα. Στην πράξη πάντως, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες δεν σχε-

τίζονται τόσο με το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο των δικαιωμάτων τους όσο με την αντιμετώπιση που έχουν κατά την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων καθώς και την αδυναμία της υπάρχουσας υποδομής να ανταπεξέλθει στην εξυπηρέτηση του μεγάλου αριθμού των μεταναστών.

Οι παράτυποι μετανάστες στερούνται των ανωτέρω δικαιωμάτων. Κατ'εξαίρεση, και μετά από αρκετές ταλαντεύσεις, η Ελληνική Πολιτεία έχει αναγνωρίσει την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε επείγοντα περιστατικά, το δικαίωμα εγγραφής των παιδιών των παράτυπων μεταναστών στα δημόσια σχολεία καθώς και την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας σε σοβαρές ποινικές υποθέσεις.

Μία σημαντική παράλειψη της μεταναστευτικής πολιτικής που οφείλεται τόσο στη χώρα μας όσο και στις χώρες αποστολής των μεταναστών είναι η έλλειψη πολιτικής στήριξης της επανόδου των μεταναστών στις χώρες προέλευσής τους. Η προσπάθεια σύναψης διμερών συμφωνιών σχετικά με τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα των αλλοδαπών που εργάζονται στην Ελλάδα, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.

Γ. Διμερείς συμφωνίες της Ελλάδος με άλλες χώρες

Η μόνη από τις τρίτες μεσογειακές χώρες με την οποία η χώρα μας έχει συνάψει διμερή σύμβαση με αντικείμενο σχετικό με τη μετανάστευση είναι η Αίγυπτος. Η σχετική σύμβαση υπεγράφη το 1981 και κυρώθηκε με το Ν.1453/1984. Ο χρόνος υπογραφής της σύμβασης μαρτυρεί από μόνος του ότι η μετακίνηση μεταναστών από την Αίγυπτο έχει ιστορία που ανάγεται σε εποχή προγενέστερη της μεταναστευτικής έξαρσης που σημειώθηκε στη δεκαετία του 1990. Η σχετική σύμβαση έδινε τη δυνατότητα νομιμοποίησης μεταναστών που είχαν εισέλθει πριν το 1981 ενώ δεν απελευθερώνει σημαντικά τη διαδικασία εισόδου νέων μεταναστών, καθώς την εξαρτά από την κρίση των εγχώριων υπηρεσιών για τις υφιστάμενες συνθήκες στην αγορά εργασίας. Επίσης, προβλέπει την εξίσωση των δικαιωμάτων όσων μεταναστών εργάζονται νόμιμα στην άλλη χώρα με αυτά των υπηκόων εργαζομένων αυτής της χώρας. Τέλος, καθιερώνει τη δυνατότητα επί τρίμηνο παραμονής στη χώρα μετά τη λήξη της υφιστάμενης εργασιακής σχέσης.

Η σύμβαση αυτή, η οποία έτσι και αλλιώς είχε περιορισμένο αντικείμενο σε σχέση με το συνολικό φαινόμενο της μετανάστευσης, δεν έτυχε ιδιαίτερης εφαρμο-

γής στην πράξη, καθώς η μεταναστευτική πολιτική της δεκαετίας του 1990 και εντεύθεν συνίσταται σε νόμους γενικής εφαρμογής και αδιακρίτως χώρας προέλευσης (με εξαίρεση τους ομογενείς μετανάστες).

Πέραν της περίπτωσης της Αιγύπτου, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ενδιαφέρον για τους μετανάστες έχουν οι διμερείς συμβάσεις με τρίτες μεσογειακές χώρες που αφορούν σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης. Τέτοιες συμβάσεις υπάρχουν με την Αίγυπτο,⁷ τη Λιβύη⁸ και τη Συρία.⁹

Τέλος, σχετική με το θέμα της παράτυπης μετανάστευσης αλλά από μία τελείως διαφορετική σκοπιά είναι η Συμφωνία Ελλάδος - Τουρκίας¹⁰ για την καταπολέμηση του εγκλήματος, η οποία προβλέπει ότι οι δύο χώρες «θα επιτρέπουν την επανέσοδο ατόμων, δηλαδή υπηκόων τους, καθώς και υπηκόων τρίτων χωρών, οι οποίοι διέσχισαν ή πρόκειται να διασχίσουν παράνομα τα σύνορα ενός εκ των μερών, και οι οποίοι προέρχονται από το έδαφος του άλλου Μέρους». Η συμφωνία αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για τη ροή της μετανάστευσης στην Ελλάδα, καθώς ο κύριος όγκος παράτυπα εισερχομένων μεταναστών από την Ανατολή διέρχεται από την Τουρκία.

7. Υπεγράφη το 1985 και κυρώθηκε με το Ν. 1595/1986.
8. Υπεγράφη το 1988 και κυρώθηκε με το Ν. 1909/1990.
9. Υπεγράφη το 2000 και κυρώθηκε με το Ν. 2922/2001.
10. Υπεγράφη το 2000 και κυρώθηκε με το Ν. 2926/2001.

Δ. Η διαχείριση της μετανάστευσης μέσα από την Ευρωμεσογειακή Συνεργασία

α. Το ιστορικό

Από τη διακήρυξη της Βαρκελώνης (Νοέμβριος 1995) στην οποία τέθηκαν τα θεμέλια της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας και μέχρι σήμερα, η συνεργασία μεταξύ των μεσογειακών χωρών στα ζητήματα της μετανάστευσης έχει περάσει από αρκετούς σταθμούς, όπως:

- Η 4^η Ευρωμεσογειακή Υπουργική Διάσκεψη (Μασσαλία, Νοέμβριος 2000), όπου διαπιστώθηκε η αναγκαιότητα διαμόρφωσης ενός ουσιαστικού διαλόγου μεταξύ των κρατών.
- Η υιοθέτηση στην 5^η Υπουργική Διάσκεψη (Βαλένθια, Απρίλιος 2002) της Valencia Action Plan. Το Σχέδιο Δράσης που υιοθετήθηκε τότε, περιελάμβανε ένα Πρόγραμμα περιφερειακής συνεργασίας στο πεδίο της Δικαιοσύνης που αναφερόταν στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών στις χώρες που έχουν εγκατασταθεί, στον έλεγχο και την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και στην διακίνηση των ανθρώπων. Επίσης, προβλέφθηκε η δυνατότητα λήψης ενεργειών σε διμερές επίπεδο καθώς και η διεξαγωγή διαπολιτισμικού διαλόγου στους τομείς της νεολαίας, της εκπαίδευσης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.
- Η 6^η Ευρωμεσογειακή Διάσκεψη των Υπουργών Εξωτερικών (Νάπολη, 2003) διατύπωσε με έμφαση την ανάγκη για μια αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Για την επίτευξη αυτού του στόχου, προτεραιότητα είναι η ανάπτυξη ενός ουσιαστικού διαλόγου και η διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των μελών της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας, καθώς και η επέκταση των πρωτοβουλιών που αποσκοπούν στην έκλειψη των αιτιών της μετανάστευσης, όπως τα σχέδια δράσης που έχουν συμφωνηθεί με το Μαρόκο. Ανάλογη επιβεβαίωση της πολιτικής βούλησης των μερών για συνεργασία –μεταξύ άλλων και– στα θέματα της μετανάστευσης διατυπώθηκε και στην Ενδιάμεση Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας (Δουβλίνο, Μάιος 2004).
- Παράλληλα, στο χώρο της Μεσογείου έχουν διαμορφωθεί και άλλες πρωτοβουλίες, όπως εκείνης των 5+5 (Δυτική Μεσόγειος)¹¹, στα πλαίσια της οποίας έχει αρχίσει ένας διάλογος σε επίπεδο

11. Το **Forum Διαλόγου για τη Δυτική Μεσόγειο** (Πρωτοβουλία 5+5) δημιουργήθηκε το 1990 από 9 χώρες: Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Αλγερία, Λιβύη, Τυνησία, Μαρόκο, Μαυριτανία. Αργότερα προστέθηκε και η Μάλτα. Στόχος της πρωτοβουλίας είναι να ενισχύσει τον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό διάλογο μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν. Ο διάλογος των 5+5 απόηξε λόγω του εμπάργκο κατά της Λιβύης και της διαμάχης του Μαρόκου με την Αλγερία για το ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας. Αναβίωσε το 2001 μετά από μια συνάντηση στην Τυνησία, όπου υιοθετήθηκε η Διακήρυξη της Τυνησίας με κύρια έμφαση στην ανάπτυξη ενός διαλόγου για τα ζητήματα της μετανάστευσης.

Υπουργών για τα ζητήματα της μετανάστευσης.

β. Ζητήματα για διάλογο

Παρ' όλες όμως αυτές τις διακηρύξεις, μπορεί κανείς να παρατηρήσει ότι η συνεργασία για θέματα μετανάστευσης στο πλαίσιο της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας όχι μόνο δεν έχει περάσει στο στάδιο της υλοποίησης αλλά θα έλεγε κανείς ότι δεν έχει καν προχωρήσει το στάδιο της διαμόρφωσης. **Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι στην ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη Νέα Πολιτική Γεινίασης (βλ. Παράρτημα Β') το σχετικό με τη μετανάστευση κεφάλαιο περιορίζεται να αναφέρει ορισμένες ιδέες που αφορούν μερικές μόνο πτυχές της μετανάστευσης αλλά και αυτές με πολλές διστακτικότητα και επιφυλάξεις. Αυτό δεν είναι προφανώς απόρροια αδυναμίας της Επιτροπής να διατυπώσει ολοκληρωμένες προτάσεις, αλλά οφείλεται στην αδυναμία υιοθέτησης μιας κοινής προσέγγισης μεταξύ των Κρατών-Μελών για το θέμα αυτό.**

Προς το σκοπό αυτό, πρώτο και απαραίτητο μέτρο είναι η έναρξη ενός δομημένου διαλόγου μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών, διαλόγου που θα είναι πολυμερής αλλά θα συνοδεύεται και από αντίστοιχες διμερείς διαδικασίες.

Ο διάλογος αυτός θα πρέπει να έχει ορισμένες σταθερές που αφορούν συνολικά το φαινόμενο της μετανάστευσης όχι μόνο στη μεσογειακή περιοχή αλλά γενικότερα στη τρίγωνο Ευρώπης-Ασίας-Αφρικής:

α. Τη δεδομένη ανάγκη της Ευρώπης για εισροή εργατικών χεριών η οποία, σύμφωνα με όλες τις προβλέψεις, δεν είναι

ένα πρόσκαιρο φαινόμενο αλλά αντίθετα θα αυξηθεί στο μέλλον.

β. Την ανάγκη για ρύθμιση του αριθμού και των ειδικοτήτων των εισερχομένων μεταναστών και βεβαίως της διασφάλισης ότι αυτή η διαδικασία θα γίνεται με νόμιμο τρόπο, ώστε να μην ευνοείται η διακίνηση ανθρώπων ("human trafficking") ούτε η επακόλουθη αύξηση της άδηλης αγοράς εργασίας.

γ. Την ανάγκη να μην παραβλεφθούν και οι ανθρωπιστικές πτυχές του φαινομένου της μετανάστευσης, πτυχές που έχουν αναγνωριστεί σε διεθνή νομικά κείμενα αλλά δεν έχουν τύχει καθολικής κοινωνικής αποδοχής.

δ. Την αναγνώριση της σχέσης που υπάρχει μεταξύ των πολιτικών που αναπτύσσει η Ε.Ε. σε θέματα διεθνούς εμπορίου και ιδιαίτερα του εμπορίου αγροτικών προϊόντων (που δεσπόζουν στις οικονομίες των χωρών προέλευσης των μεταναστών) και της έντασης των συνθηκών που ευνοούν μεταναστευτικά ρεύματα από τις τρίτες χώρες.

ε. Τελευταία στη σειρά αλλά όχι σε σημασία είναι η αναγνώριση της σημασίας που έχει η ενεργητική εξωτερική πολιτική της Ε.Ε. με σκοπό τη διαμόρφωση διεθνούς κλίματος ειρήνης, κάτι που, μεταξύ άλλων, θα συμβάλει στην προσέγγιση του ζητήματος της μετανάστευσης με πιο ορθολογικά κριτήρια.

Έχοντας υπ' όψιν τα ανωτέρω δεδομένα, προτείνεται να εστιασθεί ο διάλογος στα ακόλουθα θέματα:

1. Τις συνέπειες που θα έχουν στον τρόπο προσέγγισης του ζητήματος της μετανά-

στευσης από τα όργανα της Ε.Ε. οι σχεδιαζόμενες μεταβολές στο υπό κατάρτιση Ευρωπαϊκό Σύνταγμα που περιλαμβάνουν την κοινοτικοποίηση της εν λόγω πολιτικής και την κατάργηση της αρχής της ομοφωνίας. Εάν οι αλλαγές αυτές γίνουν δεκτές, θα καταστεί δυνατή μια συνολική προσέγγιση της διαχείρισης της μετανάστευσης.

2. Τις συνέπειες της ολοένα και αυξανόμενης προσέγγισης και διαχείρισης των ζητημάτων της μετανάστευσης ως ζητημάτων ασφαλείας. Ένας από τους κινδύνους είναι η σύνδεση ζητημάτων εσωτερικής ασφάλειας με εκείνα της εξωτερικής ασφάλειας, πράγμα που οδηγεί στη νομιμοποίηση ξενοφοβικών και ρατσιστικών αντανακλαστικών, κάτι που αποδυναμώνει βασικούς στόχους της διαδικασίας της Βαρκελώνης και συγκεκριμένα την προσέγγιση μεταξύ των λαών και την ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων της περιοχής. Η προσέγγιση των ζητημάτων της μετανάστευσης θα πρέπει να έχει μία ισόρροπη αντίληψη των διαφόρων παραμέτρων του ζητήματος (οικονομικών, κοινωνικών, ανθρωπιστικών, πολιτιστικών και βεβαίως παραμέτρων σχετιζόμενων με την ασφάλεια). Αυτό θα πρέπει ιδιαίτερα να ληφθεί υπ' όψιν στην υλοποίηση της Νέας Πολιτικής Γειτνίασης (βλ. Παράρτημα Β).
3. Τη συμπλήρωση της μεταναστευτικής πολιτικής με μια πολιτική που, πέραν της οικονομικής βελτίωσης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, θα προβλέπει προγράμ-

ματα επανασύνδεσης των μεταναστών με τις χώρες προέλευσής τους, έτσι ώστε να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών όχι μόνο με μεταναστευτικά εμβάσματα, αλλά και με δικά τους επενδυτικά προγράμματα.

4. Τη διαμόρφωση μιας πολιτικής χορήγησης βίζας που αφ' ενός θα διευκολύνει την είσοδο ατόμων που έρχονται να καλύψουν πραγματικά κενά στις θέσεις εργασίας και αφ' ετέρου θα αποτρέπει καταστρατηγήσεις του συστήματος.
5. Την εξελισσόμενη μετατροπή πολλών τρίτων μεσογειακών χωρών από χώρες προέλευσης μεταναστών σε χώρες μεταβατικών σταθμών (transit) για μετανάστες από την υποσαχαρική Αφρική¹² και την Ασία. Θα πρέπει να αναζητηθούν τρόποι παροχής συνδρομής προς τις χώρες αυτές για την αντιμετώπιση του σχετικά νέου για εκείνες φαινομένου. Παράλληλα, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα λειτουργικό σύστημα ασφαλούς και αξιοπρεπούς επαναπροώθησης των ατόμων που εισέρχονται παράνομα στη χώρα και στη συνέχεια απελαύνονται.
6. Τη μελέτη από κοινού με τις χώρες προέλευσης, των συνεπειών που έχουν γι' αυτές οι πολιτικές για τη νομιμοποίηση των παράτυπων μεταναστών, τις απελάσεις και την ανοχή της παράτυπης μετανάστευσης και απασχόλησης.
7. Τις συνέπειες που θα έχει για τη μετανάστευση η δημιουργία της ευρω-μεσογειακής Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών μέχρι την επόμενη δεκαετία, από την οποία

12. Σε αυτές μάλιστα τις χώρες είναι ιδιαίτερα πιθανό να περιληφθεί και η Λιβύη, η οποία αναμένεται να ενταχθεί στην Ευρω-μεσογειακή Συνεργασία στο ορατό μέλλον.

αποκλείονται μεν οι μετακινήσεις προσώπων, αλλά η διεθνής πείρα καταδεικνύει ότι θα οδηγήσει σε αύξηση των μεταναστευτικών πιέσεων.

8. Την αναζήτηση τρόπων για τη μεγαλύτερη ανάμειξη στη διαχείριση των ζητημάτων της μετανάστευσης της κοινωνίας των πολιτών, όπως του Euro-Mediterranean Trade Union Forum, Mediterranean Union of Business Association, Euro-Mediterranean Social Economy Network, αλλά και του Mediterranean Civil Forum. Όλοι αυτοί οι φορείς μπορούν να βοηθήσουν την καλύτερη ρύθμιση του μεταναστευτικού ρεύματος συμμετέχοντας σε μια συγκροτημένη πολιτική οικονομικής ανάπτυξης των μεσογειακών χωρών πρό-έλευσης των μεταναστών, αλλά και στις ευρωπαϊκές χώρες που έχουν εγκατασταθεί οι μετανάστες, αποτελώντας το συνδεδετικό κρίκο μεταξύ των παραγωγικών φορέων από τις δύο πλευρές της μετανάστευσης. Προς το σκοπό αυτό, θα πρέπει, ιδιαίτερα οι δύο πρώτοι φορείς που εκπροσωπούν τους κοινωνικούς εταίρους, να δημιουργήσουν σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. μία θεσμοποιημένη
9. Τη συμπλήρωση της μεταναστευτικής πολιτικής στα πλαίσια της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας με άλλες σε άλλα πεδία, όπως το Μεσογειακό Φόρουμ¹³ ή η Διαδικασία της Βέρνης.¹⁴ Η περίπτωση της αλληλο-συμπλήρωσης μεταξύ της Ευρω-μεσογειακής Συνεργασίας και της Πρωτοβουλίας 5+5 αποτελεί θετικό παράδειγμα στο θέμα αυτό.
10. Την αξιοποίηση του ιδρυόμενου Διαπολιτισμικού Μεσογειακού Κέντρου για την ανάπτυξη του διαπολιτισμικού διαλόγου σε θέματα μετανάστευσης με στόχο την αναζήτηση της χρυσής τομής μεταξύ της διατήρησης της κοινωνικής συνοχής και της διατήρησης και της ανάπτυξης των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των μεταναστών.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Νικόλαος Αναλυτής

13. **Το Forum Διαλόγου και Συνεργασίας στην Μεσόγειο (Μεσογειακό Forum)** ιδρύθηκε το 1994 και συμμετέχουν οι χώρες Αλγερία, Αίγυπτος, Ελλάδα, Γαλλία, Ιταλία, Μαρόκο, Πορτογαλία, Ισπανία, Τυνησία και Τουρκία και Μάλτα. Είναι ένα διακυβερνητικό σύστημα συνεργασίας με μη θεσμική διάρθρωση. Λειτουργούν δε τρεις ομάδες εργασίας: α) πολιτικού διαλόγου β) πολιτιστικών θεμάτων και γ) οικονομικής συνεργασίας. Η πρωτοβουλία είναι συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας. Ανώτατο όργανο του Μεσογειακού Forum είναι η διάσκεψη των Υπουργών Εξωτερικών, η οποία λαμβάνει χώρα μια φορά το χρόνο, η ομάδα των Υψηλών Αξιωματούχων η οποία ειδικεύει τα αποτελέσματα των ομάδων εργασίας και προετοιμάζει τη σύγκλιση των Υπουργών Εξωτερικών. Παράλληλα λειτουργεί και ως ομάδα του πολιτικού διαλόγου.
14. **Η Πρωτοβουλία της Βέρνης** ξεκίνησε από το Ελβετικό Ομοσπονδιακό Γραφείο Προσφύγων το 2001 με σκοπό την έναρξη διαλόγου μεταξύ των Κυβερνήσεων για όλο το φάσμα των θεμάτων που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Στην πρώτη διεθνή συνάντηση που έλαβε χώρα τον Ιούνιο του 2001 έλαβαν μέρος 80 κυβερνητικοί αξιωματούχοι καθώς και εμπειρογνώμονες από υπηρεσίες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και ακαδημαϊκά ιδρύματα. Σκοπός της πρωτοβουλίας είναι η καταγραφή των διαφόρων προτεραιοτήτων στις ακολουθούμενες πολιτικές και η προσπάθεια αναζήτησης κοινού προσανατολισμού ως προς τη διαχείριση του φαινομένου της μετανάστευσης.

Παράρτημα Α'

Τι είναι η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία

Η Ευρωμεσογειακή Συνεργασία συμφωνήθηκε από τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ε.Ε. και των 12 μεσογειακών εταίρων στην Βαρκελώνη το Νοέμβριο του 1995. Αυτή βασίστηκε στην αμοιβαία αναγνώριση της αξίας που θα είχε η ανάπτυξη μια συνεκτικής πολιτικής μέσω στενής συνεργασίας ενός μεγάλου αριθμού τομέων κοινού ενδιαφέροντος, που πηγάζει από την γειτνίαση των δύο περιοχών. Οι τρεις βασικοί στόχοι, όπως διατυπώθηκαν στη διακήρυξη της Βαρκελώνης ήταν οι εξής:

«α. Η δημιουργία μιας ευρω-μεσογειακής περιοχής ειρήνης και σταθερότητας που θα βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές περιλαμβανομένων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας,

β. Η δημιουργία μιας περιοχής με κοινή ευημερία μέσα από την προοδευτική καθιέρωση μιας περιοχής ελεύθερου εμπορίου ανάμεσα στην Ε.Ε. και τους εταίρους της και ανάμεσα στους ίδιους τους εταίρους, συνοδευόμενη από ουσιαστική κοινοτική οικονομική βοήθεια για οικονομική μετάβαση και για τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας (οικονομική και χρηματοδοτική εταιρικότητα) και

γ. Η ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων, η προαγωγή της κατανόησης μεταξύ των πολιτισμών και της προσέγγισης των λαών στην ευρω-μεσογειακή περιοχή, καθώς και η ανάπτυξη ελεύθερων και ευημε-

ρουσών κοινωνιών των πολιτών (κοινωνική, πολιτιστική και ανθρώπινη εταιρικότητα)».

Για την ενίσχυση των τρίτων μεσογειακών χωρών προς την κατεύθυνση της υλοποίησης των στόχων της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, υιοθετήθηκε από την Ε.Ε. το Πρόγραμμα MEDA ύψους 5,35 δισεκατομμυρίων Ευρώ.

Σε πολιτικό επίπεδο, οι στόχοι της συνεργασίας επιβεβαιώθηκαν σε όλες τις συναντήσεις των Υπουργών Εξωτερικών που έγιναν μετά τη Βαρκελώνη, αν και η πρόοδος που έχει επιτευχθεί ήταν μικρότερη της αναμενόμενης.

Η διαδικασία αυτή που αποφασίστηκε στη Βαρκελώνη, ενσωματώθηκε στην κοινή στρατηγική για την περιοχή της Μεσογείου που υιοθετήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Πορτογαλίας τον Ιούνιο του 2000.

Η πιο πρόσφατη συνάντηση των χωρών της Ευρωμεσογειακής Ζώνης έγινε στην Βαλένθια, 22-23 Απριλίου 2002, και συμφωνήθηκε ένα σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη της συνεργασίας αυτής.

Σήμερα οι χώρες που συμμετέχουν στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία είναι: Αίγυπτος, Αλγερία, Λίβανος, Ιορδανία, Ισραήλ/Παλαιστινιακή Αρχή, Λιβύη (ως παρατηρητής), Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία.

Παράρτημα Β'

Η Νέα Πολιτική Γειτνίασης

Η Νέα Πολιτική Γειτνίασης ή καλύτερα Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτνίασης (Ε.Π.Γ.) περιγράφεται σε κείμενο που δημοσιοποίησε το Μάρτιο 2003 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με τίτλο “Η ευρύτερη Ευρώπη και οι γείτονές της: Νέο πλαίσιο της σχέσης με τους ανατολικούς και νότιους γείτονες της Ε.Ε.”,¹⁵ στο οποίο εκτίθενται οι βασικές αρχές της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αντιμετώπισε ευνοϊκά την πρωτοβουλία, τον Οκτώβριο 2003 και κάλεσε την Επιτροπή και το Συμβούλιο να την προωθήσουν.

Στόχος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης (Ε.Π.Γ.) είναι να αποκομίσουν και οι γειτονικές χώρες οφέλη από τη διεύρυνση της Ε.Ε. του 2004: σταθερότητα, ασφάλεια και ευημερία κατά διαφορετικό τρόπο από εκείνο της επίσημης προσχώρησης στην Ε.Ε. Η πολιτική αυτή αποβλέπει στην αποφυγή της δημιουργίας νέων διαχωριστικών γραμμών μεταξύ της διευρυμένης Ένωσης και των γειτόνων της, παρέχοντάς τους την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε διάφορες δραστηριότητες της Ε.Ε. μέσω στενής συνεργασίας στον πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα καθώς και στον τομέα της ασφάλειας. Η Ε.Π.Γ. θα συμβάλει επίσης στην ενίσχυση της ασφάλειας στις γειτονικές περιφέρειες, η οποία αποτελεί και έναν από τους στρατηγικούς στόχους που έθεσε η Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο της

Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας, το Δεκέμβριο του 2003.

Η Ε.Π.Γ. απευθύνεται στους γείτονες της Ε.Ε., και ιδίως σε εκείνους που πλησίασαν περισσότερο στην Ε.Ε. μετά τη διεύρυνσή της. Πρόκειται, όσον αφορά την Ευρώπη, για τη Ρωσία, την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και τη Μολδαβία. Η Ε.Ε. και η Ρωσία αποφάσισαν να αναπτύξουν περαιτέρω την στρατηγική εταιρική τους σχέση μέσω της δημιουργίας “τεσσάρων κοινών χώρων”, όπως καθορίστηκε στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής της Αγίας Πετρούπολης το 2003.

Στην περιοχή της Μεσογείου, η Ε.Π.Γ. αφορά το σύνολο των χωρών που δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συμμετέχουν στην Ευρωμεσογειακή Συνεργασία με εξαίρεση την Τουρκία, η οποία συνεχίζει τις σχέσεις της με την Ε.Ε. σε προενταξιακό πλαίσιο. Η Επιτροπή συνιστά επίσης να συμπεριληφθεί η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και η Γεωργία στο πεδίο εφαρμογής της Ε.Π.Γ. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας, η οποία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο 2003, αναγνωρίζει σαφώς το νότιο Καύκασο ως μία από τις περιφέρειες στις οποίες η Ε.Ε. θα πρέπει “να επιδείξει μεγαλύτερο και περισσότερο ενεργό ενδιαφέρον”.

15. COM (2003) 104 final.

Τα σχέδια δράσης βασίζονται στην προσήλωση σε κοινές αξίες, όπως είναι ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένων των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, το κράτος δικαίου, η ορθή διακυβέρνηση, η προώθηση των καλών γειτονικών σχέσεων, οι αρχές της οικονομίας της αγοράς και της αειφόρου ανάπτυξης, καθώς και σε ορισμένους βασικούς στόχους της εξωτερικής πολιτικής. Ο ρυθμός με τον οποίο η ΕΕ αναπτύσσει δεσμούς με κάθε εταίρο θα αντικατοπτρίζει το βαθμό προσήλωσης στις κοινές αυτές αξίες. Τα σχέδια δράσης θα περιλαμβάνουν έναν αριθμό προτεραιοτήτων για την ενίσχυση της προσήλωσης στις αξίες αυτές.

Οι προτεραιότητες που εκτίθενται στα σχέδια δράσης θα αποτελέσουν σημείο αναφοράς για την χρηματοδοτική στήριξη των χωρών τις οποίες αφορούν από την ΕΕ. Η παροχή βοήθειας από υφιστάμενες πηγές κυρίως τα προγράμματα TACIS και MEDA θα συμπληρωθούν στο μέλλον με ένα νέο χρηματοδοτικό μέσο από το 2007, το Ευρωπαϊκό Μέσο Γειτνίασης, το οποίο θα επικεντρώνεται στη διασυνοριακή συνεργασία κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της διευρυμένης Ε.Ε.

Η Ε.Π.Γ. ενθαρρύνει επίσης ιδιαίτερα την περιφερειακή και υποπεριφερειακή συνεργασία. Με την περαιτέρω ανάπτυξη διαφόρων μορφών διασυνοριακής συνεργασίας, η ΕΕ και οι εταίροι της μπορούν να συνεργαστούν προκειμένου να διασφαλίσουν ότι οι περιφέρειες θα αποκομίσουν οφέλη από τη διεύρυνση της ΕΕ. Όσον αφορά το νότο, η Ε.Π.Γ. θα ενθαρρύνει επίσης τους συμμετέχοντες να εκμεταλλευθούν πλήρως τα οφέλη της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης, κυρίως μέσω της προώ-

θησης της υποδομής, διασυνδέσεων και δικτύων, ιδίως στον τομέα της ενέργειας, και να αναπτύξουν νέες μορφές συνεργασίας με τους γείτονές τους.

Ειδικά ως προς τη μετανάστευση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημειώνει τα εξής στο κείμενό της για την Ε.Π.Γ.:

«Η Ε.Ε. και τα κράτη-εταίροι έχουν κοινό συμφέρον στο να διασφαλίσουν ότι τα νέα εξωτερικά σύνορα δεν είναι εμπόδια στο εμπόριο, την κοινωνική και πολιτιστική αλληλόδραση ή περιφερειακή συνεργασία. Η επίδραση της γήρανσης και της δημογραφικής παρακμής, της παγκοσμιοποίησης και της εξειδίκευσης σημαίνει ότι η Ε.Ε. και οι γείτονές της μπορούν να επωφεληθούν από τη δημιουργία μηχανισμών που θα επιτρέπουν τη μετακίνηση εργαζομένων από τη μία επικράτεια στην άλλη όπου χρειάζονται περισσότερο δεξιότητες – μολονότι η ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων και εργατικού δυναμικού παραμένει το ο μακροπρόθεσμος στόχος. Σημαντικές πρόσθετες δυνατότητες πολιτιστικής και τεχνικής αλληλόδρασης θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από μία πολιτική χορήγησης βίζας μακράς διάρκειας από πλευράς των κοινοτικών κρατών μελών.

Ένα αποτελεσματικό και φιλικό για το χρήστη σύστημα για μικρή διασυνοριακή κυκλοφορία ("small border traffic") αποτελεί ζωτικό τμήμα κάθε περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής. Η Ε.Ε. εξετάζει αυτή την εποχή τρόπους για να διευκολύνει το πέρασμα των συνόρων για καλόπιστους υπηκόους τρίτων κρατών που ζούν σε μεθωριακές περιοχές και έχουν θεμιτούς λόγους για να διασχίζουν τακτικά τα σύνορα και δεν αποτελούν καμμία απειλή ασφαλείας. Η Ε.Ε. επίσης θα μπορούσε να εξετάσει τις δυνατό-

τητες διευκόλυνσης της διακίνησης των πολιτών γειτονικών κρατών προκειμένου να μετασχούν σε κοινοτικά προγράμματα και δραστηριότητες. Τα κοινοτικά κράτη μέλη θα έπρεπε επίσης να εξετάσουν τις δυνατότητες χορήγησης πρόσβασης χωρίς να απαιτείται βίζα σε κατόχους διπλωματικών ή υπηρεσιακών διαβατηρίων. Πέραν αυτού, και εφ' όσον οι αναγκαίες συνθήκες συντρέξουν, η Ε.Ε. θα έπρεπε να είναι ανοικτή στην ιδέα της διεύρυνσης των περιπτώσεων απαλλαγής από την υποχρέωση λήψης βίζας. Η Ε.Ε. θα έπρεπε επίσης να αναπτύξει μία κοινή προσέγγιση για να διασφαλίσει την ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων κρατών, με ειδική έμφαση στους πολίτες γειτονικών κρατών που διαμένουν νόμιμα μέσα στην Ένωση. Η Ε.Ε. θα πρέπει να βοηθήσει στην ενίσχυση των προσπαθειών των γειτονικών κρατών να καταπολεμήσουν την παράνομη μετανάστευση και να δημιουργήσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την επιστροφή, ειδικά στην παράνομη διερχόμενη μετανάστευση. Συμπερασματικά, συμφωνίες επαναπροώθησης με όλους τους γείτονες, αρχής γενομένης από το Μαρόκο, τη Ρωσία, την Αλγερία, την Ουκρανία, τη Λευκορωσία και τη Μολδαβία θα είναι ουσιαστικό στοιχείο των κοινών προσπαθειών για τον περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης».

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι
ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

	Σύνολο	Άρρενες	Θήλεις
ΗΛΙΚΙΑ	1	2	3
0-14	127.090	66.584	60.506
15-64	608.416	336.664	271.752
65-	26.685	12.304	14.381
Σύνολο	762.191	415.552	346.639

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΙ
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

	Σύνολο	ΑΓΑΜΟΙ	ΕΓΓΑΜΟΙ	ΧΗΡΟΙ	ΔΙΑΖΕΥΓ.	ΔΙΑΣΤΑΣΗ
	1	2	3	4	5	6
ΑΡΡΕΝΕΣ	415.552	211.789	187.593	5.765	6.762	3.643
ΘΗΛΕΙΣ	346.639	126.030	179.738	19.375	15.964	5.532
Σύνολο	762.191	337.819	367.331	25.140	22.726	9.175

Πίνακας ΙΙΙ
Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα και κύριο λόγο εγκατάστασης στην Ελλάδα

Υπηκοότητα	Λόγοι εγκατάστασης Αιφροτέρων των φύλων							
	Σύνολο	Εργασία	Επαναπατριsmός Παλινοστήση	Επανάμιση Οικογενείας	Σπουδές	Αναζήτηση ασύλου	Πρόσφυγας	Άλλος λόγος
	1	2	3	4	5	6	7	8
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	762.191	413.214	51694	99.968	20.787	9.980	2.368	164.180
Αίγυπτος	7448	4958	244	600	129	14	1	1502
Αλγερία	267	172	10	19	15	30	1	20
Γάζα	243	64	3	13	112	0	0	51
Ιορδανία	672	175	13	73	231	9	1	170
Ισραήλ	348	116	15	27	53	6	0	131
Λίβανος	1277	492	73	152	105	41	18	396
Λιβύη	196	54	5	29	28	12	2	66
Μαρόκο	526	336	7	30	32	14	0	107
Συρία	5552	3585	47	491	297	50	17	1065
Τυνησία	231	144	0	21	13	10	0	43
Τουρκία	7881	1520	2559	763	217	1518	1067	237
Euromed	24.641	11.616	2.976	2.218	1.232	1.704	1.107	3.788

Πίνακας IV
Αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης
Σύνολο Ελλάδος και περιφέρειας
Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαρτίου 2001

Φύλο - Υπηκοότητες	Επίπεδο εκπαίδευσης													Εγκατέ- λειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή ανάγνωση	Δε γνωρί- ζουν γραφή, ανάγνω- ση
	Σύνολο	Κάτοχοι διδασκα- ρικού τύπου	Κάτοχοι Μάστερ	Πτυχιού- χοι Ανωτά- των Σχολών	Πτυχιού- χοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ ΚΑΤΕΕ) Εκκλη- σιαστικής εκπαι- δευσης	Πτυχιού- σκειες χοι μεταδευ- τεροβάθ- μιας εκπαίδευ- σης	Απόφοι- τοι Μέσης Εκπαι- δευσης	Πτυχιού- χοι ΤΕΛ	Πτυχιού- χοι ΤΕΣ	Απόφοιτοι 3ταξίου Γυμνα- σίου	Απόφοι- τοι Δημοτι- κού	Φοιτούν στο Δημοτικό	Εγκατέ- λειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή ανάγνωση		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14		
Σύνολο	762.191	1.446	3.353	54.647	15.985	20.659	13.220	9.490	128.137	166.937	56.707	21.058	70.228		
Αίγυπτος	7448	15	31	1123	256	349	134	121	762	1129	203	322	934		
Αλγερία	267	1	3	41	6	10	2	4	43	37	12	9	27		
Γάζα	243	2	7	84	8	7	2	0	7	15	10	2	9		
Ιορδανία	672	10	32	202	33	27	2	2	35	33	35	2	54		
Ισραήλ	348	6	9	56	11	8	4	4	16	100	11	5	17		
Λίβανος	1277	8	42	281	40	76	8	4	134	160	46	27	84		
Λιβύη	196	1	5	37	7	17	0	2	14	23	24	1	14		
Μαρόκο	526	2	5	74	8	21	5	2	66	78	15	19	48		
Συρία	5552	18	7	404	96	121	48	35	910	1291	204	254	677		
Τυνησία	231	2	4	25	4	12	7	4	36	31	3	2	22		
Τουρκία	7881	12	47	606	135	252	80	57	839	2389	145	475	425		
Euro-med	24.641	77	192	2933	604	900	292	235	2862	5286	708	1118	2311		

Πίνακας V
Απασχολούμενοι αλλοδαποί κατά υπηκοότητα, φύλο και ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας
Σύνολο Ελλάδος, περιφέρειες και νομοί
Απογραφή πληθυσμού της 18ης Μαΐου 2001

Φύλο - Υπηκοότητα	Σύνολο	Ομάδες κλάδων οικονομικής δραστηριότητας										
		Γεωργία κτηνοτροφία θήρα δασοκομία αλιεία	Ορυχεία, λατομεία	Μεταποι- ητικές βιομηχανίες	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος φυσικού αερίου νερού	Κατα- σκευές	Εμπόριο κατασκευές ξενοδοχεία εστιατόρια	Μετα- φορές αποθή- κευση επικoi- νωίες	Ενδιάμεσα χρηματο- πιστωτικοί	Λοιπές υπηρεσίες	Δήλωσαν σαφώς ή δε δήλωσαν κλάδο οικονομi- κής δραστηρι- ότητας	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	391.674	68.682	648	46.553	569	96.003	61.497	10.721	1.506	80.448	22.724	
Αίγυπτος	4.823	659	1	708	5	1290	1.130	185	10	510	279	
Αλγερία	148	14	0	16	1	33	35	8	1	21	18	
Γάζα	87	3	0	8	0	20	17	4	0	32	3	
Ιορδανία	273	2	0	33	1	45	53	12	1	112	13	
Ισραήλ	96	4	0	10	0	4	28	5	1	40	4	
Λίβανος	640	4	0	97	0	99	169	44	21	152	54	
Λιβύη	73	5	0	7	0	6	21	10	0	21	3	
Μαρόκο	320	14	0	51	0	54	73	18	0	96	11	
Συρία	3.679	36	0	1087	0	1469	543	107	5	205	190	
Τυνησία	152	8	0	15	0	44	41	7	1	26	9	
Τουρκία	2.469	65	2	435	5	304	782	155	49	512	145	
Euromed	12.760	814	3	2.467	12	3.368	2.892	555	89	1727	729	

Στην Ολομέλεια της 7ης Ιουλίου 2004 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη
της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Αναλυτής Νικόλαος

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Πολίτης Δημήτρης
Γ.Σ.Ε.Ε

Λιόλιος Νικόλαος
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Α' ΟΜΑΔΑ

Αντζινάς Νικόλαος
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Ντουντούμης Γεώργιος
Μέλος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Ασημακόπουλου Δημητρίου
Προέδρου Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Ζούλοβιτς Μαργαρίτα
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Μητρογιαννοπούλου Δήμητρα
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Κουτσιβίτου Αναστασία
Εκπρόσωπος Σ.Ε.Β.

Ρερρές Κυριάκος
Γενικός Διευθυντής Π.Ο.Ξ.

Σκορίνης Νικόλαος
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Τσατήρης Γεώργιος
Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Μοδούρας Παναγιώτης
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Χαντζαρίδη Κωνσταντίνου
Εκπροσώπου Ε.Σ.Ε.Ε.

Χασιώτης Νικόλαος
Εκπρόσωπος Ένωσης
Ελλήνων Εφοπλιστών

Β' ΟΜΑΔΑ

Αυγητίδης Ελευθέριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Μπούρχας Κωνσταντίνος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Ηλιόπουλος Ηλίας
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Κουτσιμπογιώργος Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κωνσταντινίδης Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Λαιμός Στέφανος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Παπασπύρου Σπύρου
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Πεπόνης Εμμανουήλ
Γ.Σ.Ε.Ε.

Πλευράκης Μιχάλης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Μπάρλος Αλέξανδρος
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Πολυζωγόπουλου Χρήστου
Προέδρου Γ.Σ.Ε.Ε.

Γ' ΟΜΑΔΑ

Αλαμάνος Χαρίλαος
Πρόεδρος Ο.Ε.Ε.

Βουμβουλάκης Μιχάλης
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Σωτηρίου Ιωάννης
Εκπρόσωπος Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.
σε αναπλήρωση του
Κοιμήση Απόστολου
Εκπροσώπου Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Κουκουλάκης Ζαχαρίας
Μέλος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Λίτσος Φώτης
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Καραγκιοζόπουλος Αχιλλέας
Γενικός Γραμματέας Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Σπίρτζης Χρήστος
Εκπρόσωπος Τ.Ε.Ε.

Σχινάς Θεόδωρος
Σύμβουλος Δ.Σ. Δ.Σ.Α.

Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γρηγόριος Παπανίκος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της Δρος Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: (210) 9249510-2, Fax: (210) 9249514, e-mail: iproke@otenet.gr